

3^ο ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η Ασίγαστη Δράση του Οιδιποδείου Συμπλέγματος

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

**19, 20, 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2010
ΑΘΗΝΑ**

«Η ΑΣΙΓΑΣΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΕΙΟΥ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΟΣ»

ESPERIA PALACE HOTEL
Σταδίου 22 – Πλατεία Κλαυθμώνος

Οργάνωση: Ελληνικό Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 77, ΑΘΗΝΑ, Τ.Κ. 106 78

ΤΗΛ.: 210 – 33 12 104 & FAX : 210 – 33 12 105

E-MAIL: info@psychoanalysis.edu.gr

<http://www.psychoanalysis.edu.gr>

(Οι Περιλήψεις διατίθενται δωρεάν στην Ελληνική και στην Αγγλική)

1η Εισήγηση

Οι Θεωρητικές Αποκλίσεις της Ψυχανάλυσης ως Αποτέλεσμα της Διαρκούς Συνάντησής της με τον Λάιο Ιωάννης Θεοδωρίδης

Στο κείμενο επιχειρείται να εξετασθεί η ιστορία της ψυχανάλυσης σχετικά με την εξέλιξη των διαφόρων θεωριών της, ως μία λιβιδινική ιστορία που ακολουθεί τα πεπρωμένα της. Ως τέτοια, έχει τις συγκρούσεις, τις άμυνες τις διαστροφές και εν τέλει τις ψυχολογικές λύσεις-συμπτώματα, όπως και το κάθε ξεχωριστό υποκείμενο σε σχέση με την δική του λίμπιντο. Η Φροϋδική ψυχανάλυση συνάντησε μεγάλη αμφισβήτηση, με κυριότερο αν όχι μοναδικό πεδίο, τη σεξουαλικότητα. Οι άλλες ψυχαναλυτικές θεωρήσεις δέχτηκαν αυτή την αμφισβήτηση από αδράνεια, στο βαθμό που θεωρήθηκε ότι σχετιζόνταν με την Φροϋδική, ως προς την αντίληψη της σεξουαλικότητας. Η απομάκρυνση κάποιων θεωριών, από την σεξουαλική ενόρμηση όπως την έθεσε ο Freud, οδηγεί στην ύφεση αυτών των αντιστάσεων, εξωτερικών και εσωτερικών και την «νομιμοποίηση» της ψυχανάλυσης στον ακαδημαϊκό χώρο. Με τον τρόπο αυτό, δηλαδή την αποπομπή της σεξουαλικότητας, επιτελείται αμυντικά, ένα είδος «ναρκισσιστικής αποκατάστασης», της τιμής της ψυχανάλυσης. Ο ψυχικός θεσμός όπου η σεξουαλικότητα επικεντρώνει τις δυνάμεις της, είναι το «Οιδιπόδειο σύμπλεγμα», κατά το οποίο καλούνται να «επιλυθούν» τα πιο ουσιαστικά ζητήματα της ανθρώπινης συγκρουσιακής υπόστασης, όπως αυτά του ευνουχισμού και του ναρκισσισμού. Κάθε υποκείμενο φθάνει στο «τρίστηρο» του Οιδιποδείου του, συναντώντας τον προσωπικό του Λάιο και την Ιοκάστη. Επιλύοντας το αίνιγμα που του θέτει η περίεργη σεξουαλικότητά του, οδηγείται, μιλώντας συνοπτικά, είτε στην αιμομιξία, είτε στη διαστροφή, είτε στην νεύρωση. Η «λανθάνουσα περίοδος» που ακολουθεί την έκρηξη του «Οιδιποδείου» αναλαμβάνει τον εξευγενισμό και εξανθρωπισμό της λίμπιντο. Όλος ο ψυχικός αγώνας αφορά αποκλειστικά και μόνο, την αμυντική συγκάλυψη της σεξουαλικότητας. Όπως μέσα στο κάθε υποκείμενο, έτσι και μέσα στο «υποκείμενο ψυχανάλυση», ανευρίσκουμε τα ίδια Οιδιποδιακά κλινικά φαινόμενα. Τα φαινόμενα αυτά αναπαρίστανται στις διάφορες αποκλίνουσες από την λιβιδινική, θεωρήσεις. Τέτοιες αποκλίσεις με κεντρικό άξονα την αμφισβήτηση είτε της πρωτοκαθεδρίας είτε και της ίδιας της σημασίας της σεξουαλικότητας, εμφανίστηκαν πρώιμα, με κυριότερη αυτή του Γιούγκ. Μεταγενέστερες επίσης ψυχαναλυτικές θεωρίες, μετατοπίζουν τη σημασία από την ενόρμηση στο αντικείμενό της. Ακόμα πιο πρόσφατες θεωρήσεις τέλος, επιχειρούν την οριστική αποκαθάρωση των ενοχλητικών σεξουαλικών συμβόλων και της μεταψυχολογίας, μέσω σύζευξης με τις νευροεπιστήμες. Τα παραπάνω συγκροτούν μία «ψυχαναλυτική λανθάνουσα περίοδο», που επιχειρεί να γιατρέψει με απωθήσεις της λίμπιντο, το ναρκισσιστικό τραύμα του ευνουχισμού, που επέφερε η ψυχανάλυση. Όπου δεν πετυχαίνουν οι απωθήσεις, έργο αναλαμβάνει η διανοητικοποίηση, η μετάθεση, η άρνηση, με παραγωγή ολοένα και πιο στειρών σεξουαλικών, θεωριών. Η υποβάθμιση τέλος της σημασίας του ίδιου του Οιδιποδείου συμπλέγματος μέσω υπαγωγής του σε μία απλή αναπτυξιακή φάση, συνιστά την κύρια αμυντική συγκάλυψη επί της σεξουαλικότητας, έτσι ώστε η ψυχανάλυση όπως και το κάθε υποκείμενο να αποδοθεί επιτέλους «ενάρετη» στην επιστημονική κοινότητα.

Αγόρια και Κορίτσια στη Γειτονιά

Ξανθή Σταυριανού

Διαβάζοντας τον τίτλο της εργασίας μου με μια πρώτη ματιά τον βρίσκω ανάλαφρο, τρυφερό και αυθόρμητο. Σκέφτομαι δε τους στίχους τραγουδιού του συνθέτη Μάνου Χατζηδάκη: «Εδώ σ' αυτήν την γειτονιά, την μικρή γειτονιά πούχει σπίτια χαμηλά... κ.λ.π., άσπρες κορδέλες τα κορίτσια φοράνε και τ' αγόρια κοιτάνε, που ξυπνάνε νωρίς ...» κλπ. κλπ. Αναπόλησα ρομαντικούς τρυφερούς δρόμους μιας ηλικίας, σκοτεινής κάποιες φορές, που δεν ήμουν ούτε παιδί, ούτε μεγάλη και θυμήθηκα μια μεγάλη παρέα τυπικής γειτονιάς της εποχής εκείνης με τα «τρελλοκόριτσα» και τα «άγρια αγόρια», με συμπεριφορές «περίεργες» και αντιδράσεις «αλλόκοτες» που δεν μπορούσαν να κατανοηθούν από κανένα. Η παρούσα εργασία μου είναι η προσπάθεια απόδοσης με ψυχαναλυτικό λόγο, αυτής της φαινομενικής φρεσκάδας, μιας αθωότητας ή δήθεν-αθωότητας, μιας ανεμελιάς εμπλουτισμένης με ξεσπάσματα τρελών γέλιων και δακρύων, συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων, επιθετικότητας και φιλίας, διάθεσης για παραβατικότητα και αυστηρότητα, ακαταστασία και ψυχαναγκαστική οργάνωση - μιας μικροκοινωνίας, που συναποτελούν τα τρελλοκόριτσα και τα άγουρα αγόρια της γειτονιάς, νέοι 13-17 ετών. Αυτοί οι ίδιοι οι νέοι πολλές φορές απορνημένοι από τον ίδιο τους τον εαυτό προσπαθούν να καταλήξουν αν είναι παιδιά ή ενήλικες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η συχνά αποκαλούμενη 'Αναβίωση του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος κατά την Εφηβεία' γίνεται από ψυχαναλυτική άποψη μία ευκόλως κατανοήσιμη κατάσταση. Το πέρασμα από την παιδική ηλικία στην γεννητική ωρίμανση συνιστά μία ακραία μεταλλαγή αντίστοιχη της μαζικής εγκατάλειψης του ναρκισσισμού για μία περισσότερο αντικειμενότερο ψυχική τάση κατά την προσχολική ηλικία. Η Françoise Dolto, ονόμασε αυτήν τη περίοδο «σύμπλεγμα του αστακού». Οι αστακοί όταν αλλάζουν εξωτερικό περίβλημα, χάνουν κατ' αρχήν το παλιό και μένουν χωρίς καμία άμυνα, όσο χρειάζεται να φτιάξουν ένα καινούργιο. Σε όλο αυτό το διάστημα, κινδυνεύουν πολύ. Οι μεγάλες μεταμορφώσεις που χαρακτηρίζουν την εφηβεία καθιστούν αυτή την επικινδυνότητα συγχυτική εφ' όσον εμπλέκονται παράγοντες βιολογικοί, πολιτισμικοί, οικογενειακοί οι οποίοι μέσα από τις αντιπροσωπεύσεις τους καλούνται να μεταφραστούν σε ψυχική γλώσσα. Με πρωταγωνιστή την αναδυθείσα σεξουαλική ενόρμηση αναζωπυρώνονται κάθε είδους οιδιποδειακές φαντασιώσεις με άφθονα στοιχεία ασύνδετων ναρκισσιστικών υπολειμμάτων. Οι παλαιότερες αιμομικτικές τάσεις γίνονται εκδραματιστικές συμπεριφορές εφ' όσον το ένστικτο βρίσκεται πλέον σε πλήρη ωρίμανση. Υπό την ανωτέρω οπτική γωνία τα αγόρια και τα κορίτσια της γειτονιάς αποτελούν κάτι πολύ λιγότερο ρομαντικό απ' ό τι φαίνεται εκ πρώτης όψεως. να αποδοθεί επιτέλους «ενάρτη» στην επιστημονική κοινότητα.

Ο Πολιτισμός ως Πηγή Μακροζωίας Μαρία Τσιλιβίγκου

Αν προσπαθήσουμε να εκφράσουμε όσο πιο συμπυκνωμένα μπορούμε το πια ήταν η μεγαλύτερη συμβολή του Φρόυντ στην σύγχρονη σκέψη, θα είναι για να επισημάνουμε ότι ανέδειξε την διάσταση της υποκειμενικής εξέλιξης της σεξουαλικότητας στον άνθρωπο και ότι μάλιστα η σεξουαλικότητα του είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ζωή του σε όλες τις εκφάνσεις. Ο άνθρωπος κατέστη αυτό που είναι διότι μέσα από αυτή την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η σεξουαλικότητά του απομακρύνθηκε φαινομενικά από ένα βιολογικό ντετερμινισμό που καθορίζει σχεδόν αποκλειστικά την ζωή και την σεξουαλικότητα όλων των υπολοίπων ζώων. Ο Αριστοτέλης ήδη θεωρούσε ως κυριότερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου το ότι είναι «ζώο κοινωνικό», πράγμα που σημαίνει ότι ο άνθρωπος καθορίζεται από το ίδιο το δημιούργημά του, τον πολιτισμό του. Έτσι, ο άνθρωπος κατόρθωσε μέσα από τις διαδρομές της σεξουαλικότητάς του να επιτύχει το αδιανόητο για τα άλλα ζώα, δηλαδή, την αντιπροσώπευση του Εκείνου του στο ψυχικό του όργανο. Η ικανότητα του αυτή να μπορεί να σχηματίσει ψυχικό όργανο, σύμφωνα με τις δύο τοπικές όπως ακριβώς μας τις ανέπτυξε ο Φρόυντ και ιδιαίτερα να σχηματίσει το Εγώ ως διαμεσολαβητική λειτουργία, του πρόσφερε την δυνατότητα να μετατρέψει τις επείγουσες βιολογικές του ανάγκες σε επιθυμίες οι οποίες να εκφράζονται μέσα από τον λόγο και τα αρχέγονα άγχη του σε βιώματα που έχουν όνομα και νόημα. Ακόμη όσο αφορά την σεξουαλικότητα του κατόρθωσε να επιτύχει ώστε ο τρόπος της σεξουαλικής του ικανοποίησης να αποτυπώνει το νόημα που αποδίδει στην ίδια την ύπαρξη του. Η κομβική ψυχική φαντασίωση μέσω της οποίας κατέστη δυνατή η αντιπροσώπευση του Εκείνου και η γενετήσια μορφή και λειτουργία της σεξουαλικότητάς του είναι το Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα. Για την ακρίβεια, οι διαδικασίες που μόλις προανέφερα ολοκληρώνονται με την λεγόμενη επίλυση του οιδιποδείου συμπλέγματος. Όμως, με τον όρο αυτό δεν εννοούμε την κατάργηση του οιδιποδείου συμπλέγματος αλλά αντίθετα την οικειοποίηση του. Το οιδιπόδειο όσο παραμένει ασίγαστο, δηλαδή, ενεργό μέσα μας, τόσο έχουμε λόγο να επενδύουμε στο Εγώ μας, στις δημιουργικές μας ανάγκες και ικανότητες, στους ανθρώπους μας και εν ολίγοις, έχουμε λόγο για να ζούμε και να αγωνιζόμαστε για να ικανοποιήσουμε τις ναρκισσιστικές και τις λιβιδινικές επιθυμίες μας και δευτερογενώς τις ανάγκες και τις επιθυμίες των άλλων. Είναι συνηθισμένο να συνδέουμε την προσωπικότητα και την ποιότητα της ζωής ενός εκάστου ανθρώπου με τον τρόπο που έχει κατορθώσει να επιλύσει ή αντίθετα έχει αποτύχει να επιλύσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμά του. Αυτό, ίσως, να αποτελεί πρόκληση προκειμένου να επιδιώκουμε διαρκώς μια ποιοτική αλλά και ποσοτική συνάρτηση της ζωής με τον βαθμό εσωτερικής επίλυσης (και συνεπώς ζωντάνιας) του οιδιποδείου συμπλέγματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μακροζωία. Στη παρούσα εργασία μου η εν λόγω διασύνδεση θα γίνει με βάση τα κείμενα του Φρόυντ και συγκεκριμένα τις θέσεις του περί των ενορμήσεων ζωής, θανάτου και περί της δημιουργίας του άγχους.

4η Εισήγηση

Ηλέκτρα: Μία Ψυχαναλυτική Ανάγνωση Όλγα Μνηνοπούλου

Η Ηλέκτρα, ίσως η πιο ενδιαφέρουσα και πολυσυζητημένη τραγωδία του Ευριπίδη, διδάχτηκε για πρώτη φορά την άνοιξη του 413 π.χ. Το έργο αναφέρεται στα πάθη του Οίκου των Ατρείδων. Κύριο πρόσωπο, γύρω από το οποίο εξελίσσεται η τραγωδία είναι η Ηλέκτρα, κόρη του δολοφονημένου βασιλιά του Άργους και των Μυκηνών, Αγαμέμνονα, και της συζυγοκτόνου βασίλισσας Κλυταιμνήστρας. Η Ηλέκτρα - που ειρήσθω εν τη παρόδω - το όνομα της δεν προέρχεται από το ήλεκτρον, (αυτό που λάμπει) αλλά από το ἄλεκτρον (δηλαδή χωρίς κρεβάτι), έμπλεη μίσους, βρίσκεται καθηλωμένη στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα, επιθυμώντας ασυνειδήτως τον πατέρα της και ανταγωνιζόμενη ταυτόχρονα την μητέρα, την οποία κατηγορεί για το θάνατό του. Η στάσιμη και παγωμένη της ζωή κινητοποιείται από το μίσος. Οι εννομήσεις του θανάτου φαίνεται πως έχουν κυριαρχήσει στη ψυχική ζωή της Ηλέκτρας πάνω από τις ερωτικές της αντίστοιχες, παγιδύοντας την ηδονή. Σωματικώς έχει διαφύγει το θάνατο, ψυχικώς όμως αυτός έχει ήδη επέλθει. Έτσι, βρισκόμενη μπροστά σε δύο επιλογές μετά το θάνατο του πατέρα της και την απομάκρυνσή της από τη μητέρα της και το παλάτι επιλέγει να αρνηθεί να αποδεχθεί τον οριστικό χαρακτήρα των καταστάσεων και τις απώλειες που έχουν ήδη συμβεί και αντ' αυτού επιλέγει να σταματήσει το χρόνο, να αρνηθεί το τέλος των πραγμάτων με συνέπεια να αδυνατεί να κάνει νέες συμβολοποιήσεις και να επενδύσει σε νέα αντικείμενα. Ο Freud θέτει τις ουσιαστικές βάσεις των αντιλήψεων του για την θηλυκότητα στο έργο του «Τρία δοκίμια για την θεωρία της σεξουαλικότητας» το 1905. Από την εργασία αυτή διαφαίνεται ότι τόσο το αγόρι όσο και το κορίτσι, διατηρούν την θεωρία της ύπαρξης του ίδιου σεξουαλικού οργάνου και στα δύο φύλα, δηλαδή του ανδρικού γεννητικού οργάνου. Στην ηλικία αυτή η κλειτορίδα είναι για το κορίτσι ένα μικρό πέος. Ο κόλπος δεν υφίσταται ψυχικώς. Στο ίδιο έργο του ο Freud αναφέρεται στην ύπαρξη του συμπλέγματος ευνουχισμού και στα δύο φύλα, και στον φθόνο του πέους στο κορίτσι. Αργότερα το 1923 στην εργασία του, που αποτελεί ουσιαστικά συμπλήρωμα στη θεωρία της σεξουαλικότητας, «Η Παιδική Γενετήσια Οργάνωση της Λιβιδούς», ο Freud θα συμπεράνει την ύπαρξη μιας σημαντικής διαφοράς μεταξύ της παιδικής και της ενήλικης οργάνωσης της σεξουαλικότητας: η πρώτη είναι φαλλική και η δεύτερη γενετήσια. Ο σεξουαλικός μονισμός διατηρείται στην παιδική φαντασίωση και η αρρενωπότητα θεωρείται αλληλένδετη με την ύπαρξη υποκειμένου, με δραστηριότητα και με κατοχή πέους, ενώ η θηλυκότητα με αντικείμενο και παθητικότητα. Δύο χρόνια μετά, το 1925 στην εργασία «Ορισμένες Ψυχικές Συνέπειες της Ανατομικής Διαφοράς των Δύο Φύλων» ο Freud περιγράφει ότι το Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα στο αγόρι μεν είναι πρωτογενής μηχανισμός στο δε κορίτσι δευτερογενής. Το κορίτσι εκκινεί από την επιθυμία για την μητέρα, στην συνέχεια η επιθυμία αυτή κατευθύνεται προς το πέος και έπειτα προς ένα παιδί από τον πατέρα. Το παιδί αυτό θα αποτελεί ουσιαστικά ένα υποκατάστατο της επιθυμίας του πέους. Μόνο προς το τέλος του έργου του ο Freud θα καταλήξει σχετικά με την γυναικεία σεξουαλικότητα στις εργασίες του το 1931 και το 1932 ότι είναι εξαιρετικής σημασίας η προ-οιδιπόδεια φάση στην εξέλιξη του κοριτσιού. Η σχέση με την μητέρα είναι υποχρεωτικά αμφιθυμική στρέφοντας προς αυτήν τις στοματικές, σαδιστικές, και τέλος τις φαλλικές της ορμές. Το κορίτσι, για το οποίο ο ευνουχισμός είναι κάτι το δεδομένο και όχι ένας επαπειλούμενος φόβος όπως είναι για το αγόρι, βρίσκεται ενώπιον των εξής επιλογών: είτε να αποδεχτεί την θηλυκότητά της, είτε να παραιτηθεί εξ ολοκλήρου από την σεξουαλικότητα, είτε να διεκδικήσει το πέος. Η γυναικεία σεξουαλικότητα είναι ένα ζήτημα που απασχόλησε και ακόμη απασχολεί πολλούς ψυχαναλυτές. Κάποιοι συμφώνησαν με τις απόψεις του Freud και άλλοι πρότειναν διαφορετικές θέσεις. Οι πιο γνωστοί που ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο θέμα είναι οι E. Jones, Helene Deutsch, Brunswick, Marie Bonaparte, Karen Horney, Melanie Klein, Janine Smirgell, Joyce McDougall. Η Ηλέκτρα διακρίνεται για την έντονη σχέση της με την προ-οιδιπόδεια φαλλική μητέρα η οποία φαντάζει παντοδύναμη και επικίνδυνη. Μία μητέρα που όχι μόνο της στέρνεσε τον πατέρα αλλά, επιπλέον, η ηρώιδα της καταλογίζει και την στέρνηση της ίδιας της σεξουαλικότητάς της. Η Ηλέκτρα μπορεί να είναι ελεύθερη ως προς την σεξουαλικότητά της μόνον όταν με το χέρι του αδελφού της Ορέστη, δολοφονεί την προ-οιδιπόδεια φαλλική και οιδιπόδεια αντίζηλο μητέρα της χωρίς να νιώσει ενοχή, πιστεύοντας στο δίκαιο της αντεκδίκησης.

Άμλετ: Το Αιώνιο Φάντασμα του Πεθαμένου Πατέρα

Αθηνά Βούλγαρη

Το 1908 ο Freud στο δοκίμιό του με τίτλο «Δημιουργικοί Συγγραφείς και Αναπολήσεις», έθεσε δύο θεμελιώδη ερωτήματα: Ποιες είναι οι πηγές από τις οποίες αντλεί το υλικό του αυτό το παράξενο ον – ο συγγραφέας – και πως καταφέρνει να φέρει στην επιφάνεια κρυμμένα συναισθήματα του αναγνώστη του, τα οποία δεν φανταζόμαστε ότι μπορούσαν να υπάρχουν. Σε αυτό το δοκίμιο, ο Freud προάγει την ιδέα ότι το άτομο που δημιουργεί είναι ένα άτομο που παίζει με τις εν πολλοίς ανεπεξέργαστες φαντασιώσεις του. Αυτό κάνει και ο Σαίξπηρ. Ο ίδιος ο δημιουργός, με όλη την ένταση της δημιουργικής του ώσης, είναι ένας θύτης βίας, υπό την έννοια ότι συγκεντρώνει ολόκληρη την ενέργειά του για να εισβάλλει στον εξωτερικό κόσμο με το όραμά του, την εικόνα του, το όνειρό του, τον εφιάλτη του, που ζητεί λύση. Διότι, και ο ίδιος είναι θύμα μιας βίαιας εσωτερικής κατάστασης, μέσα από την οποία αισθάνεται ότι δεν έχει άλλη λύση πέρα από το να την εξωτερικεύσει. Στον Άμλετ, το λιβιδινικό θεμέλιο της έκφρασης του Σαίξπηρ διηθείται από κατακλυσμιαίες προγενετήσιες σεξουαλικές ενορμήσεις καθώς και από αρχαϊκές όψεις της σεξουαλικότητας. Εδώ είναι δυσδιάκριτος ο ερωτισμός από τη βία, η αγάπη από το μίσος, πράγμα το οποίο δημιουργεί στον αναγνώστη μια διέγερση και τον φέρνει πιο κοντά στον δημιουργό, εφ' όσον και ο ίδιος έχει βιώσει αντίστοιχες αλλά εντελώς ξεχασμένες συναισθηματικές καταστάσεις. Ας πάρουμε σαν παράδειγμα την στιγμή της εμφάνισης του Νεκρού Πατέρα. Η σκηνή είναι ερεθιστική και βιώνεται επικίνδυνα από τον αναγνώστη ή, τον θεατή. Ο Άμλετ αδυνατεί να ενσωματώσει την πατρική φιγούρα διότι δεν έχει ενδοβάλλει την δύναμή της. Συνεπώς, η βοήθεια του εσωτερικευμένου πατέρα είναι περιορισμένη για να μπορεί να αποκοπεί από την λανθάνουσα επιθυμία για την μητέρα και τον φόβο της εξάρτησής του από αυτή. Το αίσθημα της απόκτησης της ανδρικής σεξουαλικής ταυτότητας μέσα από αυτό το βίωμα καθίσταται ανέφικτο αλλά επίπλαστα κατακτηθέν. Η προδοσία του «αδύναμου πατέρα» ραγίζει την καρδιά του ασυνείδητα θηλυρεπούς νέου, ο οποίος ρέπει προς την ψύχωση. Μήπως όμως ο Άμλετ αντιπροσωπεύει το παιδί που επιθυμεί να εξαλείψει πατέρα και μητέρα και του οποίου η σχαστική του προδιάθεση είναι εκπεφρασμένη φαντασιωσικά ως ελπίδα πλήρους καταστροφής του γονεϊκού ζεύγους; Μήπως ο Κλαύδιος αποτελεί την ασυνείδητη ταύτιση του Άμλετ και γίνεται ο φονιάς του πατέρα, ο ίδιος δε της μητέρας; Στο κλινικό υλικό που παρατίθεται διαφαίνεται η επιθυμία για τον θάνατο του πατέρα και της μητέρας και γίνονται κατανοητά τα πρωτογενή στοιχεία από τα οποία πηγάζει η εν λόγω ψυχοπαθολογία.

6η Εισήγηση

Οι Περιπέτειες των Ενορμήσεων στην Πορεία προς το Οιδιπόδειο και οι Συνοδευτικές Μεταλλαγές στην Ποιότητα του Άγχους

Βασίλης Δημόπουλος

Σ' αυτή την εργασία, επιχειρώ να δείξω την πορεία της ανάλυσης του κ. Ζ, μέσα από τρεις περιόδους της εργασίας μου μαζί του. Οι περίοδοι αυτοί, δείχνουν τα περάσματα, τους μετασχηματισμούς θα έλεγα, από μια αρχική διαδικασία όπου η λειτουργία του τρίτου, είναι ανεπαρκής, σε περιόδους όπου διαγράφεται καλλίτερα η παρουσία του ενδιάμεσου. Η λειτουργία της σκέψης και του συναισθήματος, είναι τα «εργαλεία», μέσα από τα οποία διαγράφονται οι μετασχηματισμοί, πώς από τη δυσκολία στη σκέψη και το κατακλυσμικό άγχος περνάει ο κ. Ζ, στην δευτερογενή σκέψη για το άγχος-σήμα. Την ενορμητική πορεία προς το συναίσθημα και τις αναπαραστάσεις, τη βλέπουμε μέσα από τρεις διαφορετικές διατυπώσεις του κ. Ζ, στις τρεις περιόδους στις οποίες αναφέρθηκα. « Δεν καταλαβαίνω τι μου λέτε», ήταν μια απάντηση στις παρεμβάσεις μου, στην πρώτη περίοδο. « Γιατί μου το λέτε, τι σημαίνει;» είναι μια άλλη διατύπωση του στη δεύτερη περίοδο, για να φτάσουμε στο «δεν τόχα σκεφτεί» της τρίτης περιόδου.

7η Εισήγηση

Ο Λόγος Ύπαρξης του «Λόγου» Αθανάσιος Μπαζίνης

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης παρουσίας συνίσταται στο «Λόγο». Επ' αυτού βασίζεται κάθε είδους ανώτερη μορφή εξέλιξης. Κατά συνέπεια, αποτελεί ένα εύλογο ερώτημα το τι είναι αυτό το οποίο καθιστά το Λόγο αναπόσπαστο μέρος της αναζήτησης κάθε αυτογνωσίας. Η δυσχέρεια στην απάντηση αυτού του ερωτήματος συνίσταται στο ότι δεν υπάρχει κανείς τρόπος να ερμηνευθεί ο Λόγος παρά μόνο μέσω του εαυτού του, δηλαδή της λογικής συσχέτισης των πραγμάτων. Το θεμελιώδες αυτό πρόβλημα - το οποίο έγινε αντικείμενο επεξεργασίας κυρίως από την Γαλλική σχολή της ψυχανάλυσης - είναι απόρροια της δημιουργίας του Εγώ, που απετέλεσε για τον Φρόιντ ζήτημα καθοριστικής σημασίας από το 1926 αλλά και πριν απ' αυτό ακόμη και από την εποχή του «Σχεδίου για μια Επιστημονική Ψυχολογία». Στην παρούσα εργασία μου θα αναφερθώ με τη χρήση σχετικού κλινικού υλικού στις παραμέτρους εκείνες οι οποίες λόγω της ύπαρξης μη-Εγωτικών, ασυνειδητών περιοχών στον ανθρώπινο ψυχισμό, ο «Λόγος» πάσχει σε άλλοτε άλλο βαθμό με αποτέλεσμα την εμφάνιση αφ' ενός μεν ψυχικής νόσου αφ' ετέρου δε ήμι-συμβολοποιημένων εγωτικών πυρήνων. Οι τελευταίοι στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στην έλξη των υφισταμένων εγωτικών σχηματισμών δημιουργούν προϋποθέσεις άγχους, ιδιαίτερας εμφανείς κατά την αναλυτική πορεία.

Το Αρνητικό Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα Ανδρέας Δετζώρτζης

Λίγο μετά τον θάνατο του πατέρα του, ο Freud ξεκίνησε την ψυχανάλυση του εαυτού του από το 1896 έως το 1899. Η «ανάλυση του εαυτού μου» - όπως την αποκαλούσε στα γράμματά του προς τον Fliess – βασιζόταν στο μεγαλύτερο μέρος της στην ανάλυση των ονείρων του χάρη σε αυτό κατάφερε να κατανοήσει τον ρόλο που παίζουν τα όνειρα στη ψυχική ζωή αλλά και τη σημασία που είχε η σεξουαλικότητα στα παιδικά του χρόνια. Η ανακάλυψη ότι σε κάθε άτομο συνυπάρχει το θετικό Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, η βάση της ταύτισης με τον γονέα του ίδιου φύλου, και η ανεστραμμένη μορφή του συμπλέγματος, η βάση της ταύτισης με τον γονέα του αντίθετου φύλου, επέτρεψε στον Freud (στο *The Ego and the Id* (1923)) να διατυπώσει την ιδέα της ψυχικής αμφιφυλοφιλίας, την οποία δανείστηκε από τον Fliess. Ο προαναφερθείς είχε κεντρίσει την προσοχή του Freud στον ρόλο που είχε η αμφιφυλοφιλία στην διαμόρφωση της αρσενικής και της θηλυκής ταυτότητας, όχι μόνο σε ότι αφορά στο ανατομικό και βιολογικό επίπεδο, αλλά και στο ψυχολογικό. Η περίπτωση του “Little Hans” απέσπασε ένα σημαντικό αριθμό παρατηρήσεων. Σύμφωνα με τον Silverman (1980) και τον Frankiel (1991), ο Freud είχε στη διάθεση του αρκετές ενδείξεις ότι ο Hans είχε την επιθυμία να ταυτιστεί με την μητέρα του, με σκοπό να πάρει την θέση της. Για παράδειγμα, η αναφορά της περίπτωσης αποκαλύπτει την ερωτική εξάρτηση του Hans από τον πατέρα του, την επιθυμία του να κάνει μωρά όπως η μητέρα του, την ταύτιση του με την έγκυο μητέρα του καθώς και τον θυμό και την ζήλεια που έτρεφε για εκείνη. Μέσα από μια λεπτομερή ανάλυση των παιδικών σεξουαλικών θεωριών του “Wolf-Man”, ο Freud τονίζει την σύγκρουση μεταξύ των παθητικών θηλυκών προδιαθέσεων ενός μικρού αγοριού, που αντιστοιχεί στην ανεστραμμένη μορφή του Οιδιπόδειου συμπλέγματος, και των αντρικών προδιαθέσεων του, που αντιστοιχεί στην κανονική μορφή του Οιδιπόδειου συμπλέγματος. Μόλις αυτές οι αντρικές προδιαθέσεις εξελίσσονταν, κατάφερναν να κυριαρχήσουν έναντι των ασυνείδητων ομοφυλοφιλικών προδιαθέσεων του ασθενή, οδηγώντας έτσι στην ανάρρωση και στην θεραπεία.

Η λεπτομερής ανάλυση των διαφορετικών απόψεων στην φαντασίωση του να «χτυπιέται» το υποκείμενο τονίζει τον ρόλο που έχει η ψυχική αμφιφυλοφιλία, πχ. τα αρσενικά και θηλυκά στοιχεία που υπάρχουν στο κάθε άτομο, ασχέτως φύλου. Υπάρχει η περίπτωση να αντιστραφεί η μορφή του Οιδιπόδειου συμπλέγματος και το νεαρό αγόρι να ταυτιστεί με τον αντικείμενο που ποθεί ο πατέρας του – την μητέρα του – το αγόρι υιοθετεί μια θηλυκή συμπεριφορά, και ο πατέρας γίνεται το αντικείμενο των σεξουαλικών του ορμών. Το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα μπορεί να αντιστραφεί επίσης και στα κορίτσια, με τις αντίστοιχες αλλαγές. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ της ταύτισης με τον πατέρα στο κανονικό Οιδιπόδειο σύμπλεγμα και στο αντεστραμμένο σύμπλεγμα στο οποίο ο πατέρας επιλέγεται ως ερωτικό αντικείμενο; Η απάντηση του Freud είναι πολύ απλή αλλά άκρως διαφωτιστική: «Στην πρώτη περίπτωση ο πατέρας του ατόμου είναι αυτό που το άτομο θα ήθελε να γίνει, ενώ στην δεύτερη περίπτωση είναι αυτό που θα ήθελε να έχει». Ο σκοπός της συγκεκριμένης παρουσίασης είναι να καταδειχθούν με σαφήνεια όλα τα ανωτέρω μέσω παράθεσης κλινικού υλικού από την ψυχαναλυτική θεραπεία ασθενούς.

**Η εκ της Δράσης της Αναβολής {Εκ των Υστέρων}
Απορρέουσα Διάρκης Επεξεργασία του Οιδιποδείου Συμπλέγματος
και της Καταθλιπτικής Θέσης των Διαφόρων Σταδίων της Ζωής**

Bianca Lechevalier

«Ποιος Κιθαιρώνας θα μπορούσε να αντηχήσει τις κραυγές μου αρμονικά;» αναφωνεί ο Οιδίπους επί Κολωνώ. Αυτό το όραμα, το πλέον γαλήνιο, της ζωής του Οιδίποδα είναι η κατάληξη μιας επεξεργασίας του πένθους και της ενοχής του και κυρίως του μετασχηματισμού των εσωτερικευμένων αντικειμένων του. Αυτά τα πρόσωπα, όντας πιο ευσπλαχνικά, μπορούν να χρησιμεύσουν σαν στήριγμα όταν όλα καταρρέουν γύρω του. Κάθε φορά, κατά τη διάρκεια των κρίσεων της ζωής και στα εκ των υστέρων τραυματικά γεγονότα της, αναδύεται μια καινούργια έκδοση του οιδιποδειακού συμπλέγματος. Η Μέλανι Κλάιν, το 1945, ενσωματώνει το οιδιπόδειο και τα πρώιμα άγχη στην προβληματική της καταθλιπτικής θέσης. Ο Ντόναλντ Μέλτσερ το 1978, αναφέρεται σε μια δυναμική και πανοραμική οπτική στη θεραπευτική διαδικασία. Ο Τζέιμς Γκαμίλ το 2007, υπογραμμίζει το πολυδιάστατο και την πολυπλοκότητα της καταθλιπτικής θέσης. Με τη βοήθεια κλινικών παραδειγμάτων θα προσπαθήσω να διαφωτίσω αυτή την ακραία πολυπλοκότητα, τόσο όσον αφορά κατά τη διάρκεια της θεραπείας, όσο και κατά τη διάρκεια των διαφόρων φάσεων της ζωής. Πρόκειται για την ύφανση διαφόρων επιπέδων της ποιότητας των συναισθηματικών δεσμών και αυτού που μπορεί να ανατραπεί στην προβληματική της ταυτότητας. Και έτσι οδηγούμαστε στο κέντρο της οδυνηρής ανθρώπινης συνάντησης.

Είναι η Ομοφυλοφιλία Ψυχική Νόσος;

Άλκης Σιώζιος

Συχνά η ομοφυλοφιλία έχει παρουσιαστεί ως ένα ζήτημα κοινωνικό, παρά ψυχαναλυτικό. Σε κάποιες προηγμένες κοινωνίες θεωρείται μια απλά παραλλαγή της φυσιολογικής σεξουαλικότητας, και συνεπώς είναι σχεδόν αποδεκτή ως ισότιμη της ετεροφυλοφιλίας, ενώ από τις λιγότερο ανεπτυγμένες κοινωνίες θεωρείται ως μια ανήθικη διαστροφή, έως και επικίνδυνη που απαγορεύεται μέχρι διώξεως. Στην ψυχανάλυση, η έννοια της ασθένειας ορίζεται από το εκάστοτε υποκείμενο και με γνώμονα την υποστηρικτική για το «εγώ» δράση της «ασθένειας». Η ομοφυλοφιλική επιθυμία είτε είναι συνειδητή είτε ασυνείδητη υπάρχει σε όλους τους ανθρώπους ως μια συνιστώσα της σεξουαλικής ενόρμησης και αποτελεί υπόλειμμα της πολύμορφα διαστροφικής παιδικής σεξουαλικότητας. Ο τρόπος διαχείρισης αυτής της επιθυμίας από το υποκείμενο όποτε εμφανίζεται και ειδικότερα όσον αφορά στο κόστος του να μπορέσει το υποκείμενο να την εντάξει συνειδητά στον εγωτικό ψυχικό σχηματισμό του είναι καθοριστικός παράγοντας που καθιστά την επιθυμία αυτή κοινωνικό πρόβλημα, τρόπο σεξουαλικής επιλογής ή, «νόσο». Παράνοια και διαστροφές είναι οι ψυχοπαθολογίες εκείνες που έχουν στο επίκεντρό τους την ασυνείδητη ομοφυλόφιλη επιθυμία η οποία κλινικά εκφράζεται είτε ως ομοφυλόφιλο άγχος είτε ως πρόβλημα σεξουαλική ταυτότητας. Αλλά κατά κύριο λόγο στις νευρώσεις, η επιθυμία αυτή συνιστά σημαντικό πρόβλημα για το υποκείμενο, στα πλαίσια της προβληματικής του αρνητικού οιδιποδείου συμπλέγματος, για την επίλυση του οποίου κινητοποιούνται εξελιγμένες ή πιο πρώιμες άμυνες. Η ψυχανάλυση καλείται να βοηθήσει τους ανθρώπους να καταλάβουν τον εαυτό τους και να επιλύσουν τα προβλήματα που τυχόν προκύπτουν από την ανεπιλυτή ενδοψυχική σύγκρουση, εντός του Εγώ του εκάστοτε υποκειμένου μεταξύ των ενορμήσεων που πηγάζουν από το Εκείνο, των άμυνών του και της εξωτερικής πραγματικότητας. Η ασυνείδητη εγωσυντονική ομοφυλοφιλία, καθώς και ασυνείδητη ομοφυλόφιλη επιθυμία των ετεροφυλόφιλων, η οποία τυγχάνει αποτελεσματικού χειρισμού, από τις εγωτικές τους άμυνες (π.χ. μετουσιώνεται σε αντρική ή γυναικεία φιλία, είτε ικανοποιείται μέσω του ετεροφυλόφιλου σεξ, όπου τα όρια του εαυτού και του άλλου συγχέονται, είτε υφίσταται άλλον αποτελεσματικό χειρισμό), δεν αποτελούν πρόβλημα για τους ανθρώπους και συνεπώς ούτε για την ψυχανάλυση. Αυτή η ψυχαναλυτική θέση υποστηρίχθηκε εξαρχής από τον Φρόυντ, και παρά τις κάποιες αντίθετες απόψεις, που έχουν εκφραστεί από ορισμένους ψυχαναλυτές, συνεχίζει να ισχύει και σήμερα.

11η Εισήγηση

Ενοχή και Δισδιαστατικότητα: μία Κλινική Συμβολή στην Εξέλιξη και Επίλυση του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος

Ricardo Stramer

Η επίλυση του Οιδιποδέιου Συμπλέγματος αποτελεί το κεντρικό στόχο της ψυχαναλυτικής θεραπείας. Επιτρέπει μία ικανοποιητική ισορροπία μεταξύ του Εγώ, του Υπερεγώ και του Εκείνου στη δόμηση της προσωπικότητας. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι αυτός ο στόχος δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί επαρκώς εάν προηγούμενες νηπιακές δυσκολίες δεν έχουν δουλευτεί. Βασίζει δε την επιχειρηματολογία του στις ανακαλύψεις της Melanie Klein περί την πρώιμη φαντασιακή ζωή του νηπίου και τους μηχανισμούς αμύνης που χρησιμοποιεί έτσι ώστε να προάγει την άποψή του ότι σε πολλούς ασθενείς η δυσκολία στο να φτάσουν και να επιλύσουν το Οιδιποδειακό τους δράμα βρίσκεται στην αρχική δυσκολία τους στο να μπορούν να χρησιμοποιήσουν την προβληματική ταύτιση ως μέσον επικοινωνίας. Η ανάπτυξη αυτής της ικανότητας ανοίγει στον ασθενή την πιθανότητα να εμπλέκεται σε πλήρεις αντικειμενότητες σχέσεις, δηλαδή, στο να μπορεί να προχωράει από το να δεσμεύεται σε μερικού τύπου ναρκισσιστικές σχέσεις προς την δημιουργία ολόκληρων σχέσεων. Αυτό επιτρέπει την ανάπτυξη του ψυχισμού με τρόπο τέτοιο ώστε να είναι ικανός να αντιμετωπίζει, να αντιλαμβάνεται και να επεξεργάζεται την τρισδιάστατη φυσιολογική κατάσταση που είναι άρρηκτα συνυφασμένη με το Οιδιπόδειο δράμα. Ως ένα ιδιαίτερος δύσκολο σημείο ο συγγραφέας εξετάζει τον ρόλο που παίζει ο υπερβολικός φθόνος ο οποίος καταλήγει στη δημιουργία ενός αμυντικού συστήματος που χαρακτηρίζεται από μία δυσδιάστατη και ρηχή ψυχική κατάσταση η οποία συντηρεί μία ψευδαίσθηση αποκλεισμού, κακεντρέχειας και κακίας. Αυτή η δομή της προσωπικότητας καθηλώνει το άτομο σε ένα παρανοϊκό/σχιζοειδικό σύστημα. Ο συγγραφέας προτείνει ότι διαμέσου της ποιοτικής μετατόπισης από την παρανοϊκή/σχιζοειδική θέση προς την καταθλιπτική θέση ξετυλίγεται η ασίγαστη δράση του Οιδιπόδειου συμπλέγματος και τοιουτοτρόπως δουλεύεται καταλλήλως. Η παρουσίαση συνοδεύεται από κλινικά παραδείγματα δηλωτικά των ανωτέρω θέσεων.

12η Εισήγηση

Η Έλξη της Διαστροφικότητας από το Γυναικείο Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα Εμμανουήλ Στεφανουδάκης

Η ύπαρξη στη γυναίκα μιας πανίσχυρης φαντασίωσης ελλείμματος απορρέουσας κατ' αρχάς εκ της ανατομικής διαφορετικότητας των δύο φύλων, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την συμπεριφορά της και την ψυχολογική της υπόσταση, εν γένει. Το έλλειμμα αυτό δεν είναι δυνατό να το επεξεργαστεί σε ψυχολογικό επίπεδο ως αίσθηση κατωτερότητας του εαυτού της χωρίς την ταυτόχρονη ανάπτυξη αντιδραστικών σχηματισμών οι οποίοι θα αναιρούν μια τέτοια αποτρόπαια έκβαση. Κατά συνέπεια, το έλλειμμα στην γυναίκα μπορεί να αποκτά το χαρακτηριστικό της άρνησης ύπαρξης ελλείμματος αλλά ταυτόχρονα και της φαινομενικής αποδοχής του. Αυτή η διαστροφική διάσταση της γυναικείας ψυχοπαθολογίας μερικές φορές έχει και μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή εξέλιξη με την εμφάνιση σχαστικών φαινομένων, δηλαδή, την εκδήλωση μιας υπερβάλλουσας επιθετικότητας, παρανοϊκότητας ή, ακόμη και εκδραματιστικής συμπεριφοράς. Όλα αυτά δημιουργούν συχνά την απορία ως προς το τι εν τέλει θέλει η γυναίκα, κατά τη γνωστή ρήση του S. Freud. Επιπλέον, η μάλλον ασθενική υπερεγωτική διάσταση του ψυχικού της οργάνου - απορρέουσα εκ του γεγονότος ότι από πολύ μικρή ηλικία ενισχύθηκαν σχαστικά φαινόμενα τα οποία απέτρεψαν την υποστηρικτικά υπερεγωτική του Εγώ εξέλιξη - έκανε ώστε να μην υπάρχει ένα είδος εσωτερικού φραγμού. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να είχε επηρεάσει θετικά τις ανωτέρω εκφάνσεις του ψυχισμού και της συμπεριφοράς της ενήλικης γυναίκας. Οι πολύπλοκες αυτές καταστάσεις θα μελετηθούν στην παρούσα εργασία μου και θα χρησιμοποιηθεί ανάλογο κλινικό υλικό.

Υστερία: Η Πλέον Βασική Ψυχική «Νόσος»

Βασίλειος Μαούτσος

Η βιολογική διάσταση του ανθρώπου ως σημείο αναφοράς κάθε ψυχικής διεργασίας είναι δεδομένη και απόλυτα κατανοητή από ψυχαναλυτές και μη. Ο ψυχαναλυτής δεν αναφέρεται συχνά σ' αυτή επειδή το έργο του ξεκινάει από το άλλο άκρο, από το χώρο του ασυνειδήτου το οποίο λόγω των εντάσεων που έχει βιώσει και της μακρόχρονης πορείας του κατά τη διάρκεια της ζωής έχει απολέσει κάθε εμφανή σχέση με το υπόστρωμά του και εξ αυτού του λόγου έχει χάσει την προτεραιότητά του χωρίς να έχει χάσει κατ' ελάχιστο την υποβόσκουσα ισχύ του. Η ενστικτώδης επένδυση που λαμβάνει χώρα εξ αρχής επ' αυτού του βιολογικού υποστρώματος είτε το προωθεί να διατηρηθεί μια κάποια επαφή με τις βιολογικές αντιπροσωπεύσεις του είτε το υποσκάπτει και το απομακρύνει ολοένα και περισσότερο απ' αυτές. Αυτό εξαρτάται από την ατομική ιστορική πορεία των ενστίκτων του κάθε υποκειμένου. Είναι γεγονός ότι καμία λειτουργία του σώματος δεν απορροφά τόση πολύ λιβιδινική ενέργεια προκειμένου να ωριμάσει όσο η σεξουαλική λειτουργία που εκ της φύσης της είναι αφ' ενός άκρως ηδονιστική και αφ' ετέρου μονίμως ρέπει προς την αντικειμενότητα συνεύρεση. Συνεπώς, κατά την εξέλιξη των ψυχικών πραγμάτων και εξ αιτίας του ηδονιστικού της χαρακτήρα η σεξουαλική λειτουργία μπορεί ευκόλως να γίνεται ο τελικός σταθμός έκφρασης κάθε είδους ψυχικής κατάστασης, ανεξαρτήτως αιτιολογίας. Εκ παραλλήλου, η σεξουαλική συνουσία αν και αποτελεί το τελικό μέρος μιας αντικειμενότητας συνεύρεσης κατά κανένα τρόπο δεν θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι είναι η σημαντικότερη. Κι' όμως η σεξουαλική συνουσία μπορεί συχνότατα να γίνεται σημαντική και ταυτόχρονα εξαιρετικά επικίνδυνη για το άτομο επειδή έχει την ευχέρεια να είναι είτε πραγματική, είτε φανταστική, είτε εκδραματιστική, είτε με χαρακτηριστικά εντόνως ψυχαναγκαστικά ή, ακόμη και ψυχωτικά στοιχεία αλλά ποτέ να μην χάνει τα τεράστια προνόμια (κοινωνικά, επαγγελματικά) που της δίνει η αντικειμενότητα φύσης της. Μάλιστα, στη περίπτωση κατά την οποία η κατ' αυτό τον τρόπο ειδωθήσα σεξουαλική συνουσία υπερκεράσει βιαίως και επικαλύψει κάποιες πρωιμότερες καθηλώσεις τότε η ως άνω περιγραφείσα συνουσία θα αποτελέσει αιτία μεγάλης περιπλοκής των υποκειμένων και καθηλωμένων αντιπροσωπεύσεων με αποτέλεσμα την ψευδαισθητική επίλυση ή, την δήθεν-προώθηση της Οιδιποδείου κατάστασης. Το κόστος, εν προκειμένω, θα είναι η συμπτωματολογία εντόνου παλινδρόμησης. Διότι, σε πρώτο στάδιο το αποτέλεσμα μιας τέτοιας εξέλιξης είναι αφ' ενός μεν η πάση θυσία απώθηση του συναισθηματικά εμπλεκόμενου ενστίκτου και αφ' ετέρου η προσπάθεια ψυχικής διαχείρισης από το Εγώ ενός υπερ-ερεθισμένου μεν αλλά αποσυνδεδεμένου ενστικτικού βιολογικού υποστρώματος. Η συνέχιση αυτής της συγκυρίας στη περίπτωση που παραμένει σε επίπεδο μιας υστερικής ψυχοπαθολογίας αποσυνδεδετικού χαρακτήρα μπορεί να μην είναι τόσο σοβαρή από κλινική άποψη (π.χ. υπαισθησίες, μικρές παραλυσίες παροδικού χαρακτήρα, δυσμηνόρροια, γαστρεντερικές διαταραχές, πονοκέφαλοι, νευρική κατάσταση, καταθλιπτική διάθεση). Όμως, όσο περισσότερο η περιπλοκή των συμβόλων και η παλινδρόμηση φτάνουν στο ναρκισσιστικό επίπεδο οι καταστάσεις αυτές εξελίσσονται σε σοβαρότερες νοσολογικές οντότητες νευρώσεων ή, ακόμη και ψυχώσεων, οι οποίες μπορεί να συγκαλύπτουν μία μόνιμη υστερική προδιάθεση.

Διαφορές Νεύρωσης και Ψύχωσης

Ουρανία Μολυβιάτη

Από νωρίς ο Φρόιντ στα έργα του «Νευροψυχώσεις Άμυνας» τού 1894 και «Περισσότερες Παρατηρήσεις για τις Νευροψυχώσεις Άμυνας» τού 1896 ερευνά τους μηχανισμούς που λειτουργούν στην νεύρωση και στην ψύχωση. Μιλώντας για τις διάφορες νευρώσεις λέει ότι στις φοβίες και στους ψυχαναγκασμούς, δεν ισχύει η σωματική μετατροπή που είναι τυπική στην υστερία, η ιδέα παραμένει στην συνείδηση με την μορφή των ψυχαναγκαστικών σκέψεων και το άγχος με «λανθασμένη σύνδεση» προσκολλάται σε αυτές, οι οποίες έχουν αντικαταστήσει τις παθογόνες σκέψεις. Στην ψευδαισθητική ψύχωση ο ίδιος μηχανισμός βρίσκεται σε ενέργεια, όμως σ' αυτήν την περίπτωση ο διχασμός της συνείδησης απαλύεται με μία πολύ περισσότερο ενεργητική και επιτυχημένη άμυνα. «Εδώ, το εγώ απορρίπτει την ασυμβίβαστη ιδέα μαζί με το συναίσθημά της και συμπεριφέρεται ως εάν αυτή η ιδέα δεν είχε ποτέ εμφανισθεί στο εγώ». Στο έργο του «Νεύρωση και Ψύχωση» του 1923 λέει ότι «η νεύρωση είναι το αποτέλεσμα μίας σύγκρουσης ανάμεσα στο εγώ και στο Εκείνο, ενώ η ψύχωση είναι το ανάλογο αποτέλεσμα μίας παρόμοιας διαταραχής στις σχέσεις ανάμεσα στο εγώ και στον εξωτερικό κόσμο». Συμπληρώνει όμως ότι σίγουρα υπάρχει αρκετό υπόδαφος ώστε να είμαστε επιφυλακτικοί για μια τέτοια απλή λύση του προβλήματος. Είχε εντυπωσιασθεί από τις ομοιότητες ανάμεσα στο περιεχόμενο των παραληρημάτων που δημιουργούσαν οι παρανοϊκοί ασθενείς και του απωθημένου ψυχοσεξουαλικού υλικού των νευρωτικών ασθενών. Ήταν ως εάν οι πρώτοι εξέφραζαν ανοικτά τις φαντασιώσεις τις οποίες οι δεύτεροι έκρυβαν μακριά στο ασυνείδητό τους. Σ' αυτό το κείμενο διακρίνει και τις ναρκισσιστικές καταστάσεις, με κύριο εκπρόσωπο την μελαγχολία, όπου η σύγκρουση γίνεται ανάμεσα στο υπερεγώ και στο εγώ. Στο έργο του «Απώλεια της Πραγματικότητας στην Νεύρωση και την Ψύχωση» του 1924 σχολιάζει το γεγονός ότι και οι νευρωσικοί έχουν δυσκολία στον έλεγχο της πραγματικότητας και συγκεκριμένα στο τμήμα αυτό της πραγματικότητας που σχετίζεται με το πρόβλημά τους. Και στην νεύρωση και στην ψύχωση το άτομο έχει να αντιμετωπίσει μία σοβαρή αποστέρση. Στην νεύρωση το πρώτο βήμα είναι η απώθηση και το δεύτερο βήμα, ύστερα από την αποτυχία της απώθησης, η δημιουργία του νευρωσικού συμπτώματος. Στην ψύχωση το πρώτο βήμα είναι η αποκήρυξη της πραγματικότητας και το δεύτερο η δημιουργία μίας νέας πραγματικότητας σύμφωνα με την επιθυμία του υποκειμένου. Το άγχος και η συνυπάρχουσα οδύνη μαρτυρούν ότι οι προσπάθειες αυτές δεν είναι και τόσο επιτυχείς. Στο κείμενο αυτό μιλάει επίσης για την σημασία της φαντασίας με τα συμβολικά νοήματά της. Τελειώνοντας λέει ότι εκτός από την απώλεια της πραγματικότητας υπάρχει το θέμα του υποκατάστατου για την πραγματικότητα. Μία διαφορετική, ίσως ενδιάμεση κατάσταση είναι η διαστροφή, κατά τον Φρόιντ «το αρνητικό της νεύρωσης», που δημιουργείται όταν ύστερα από κάποια σοβαρή αποστέρση το άτομο παλινδρομεί σε προγεννητικά στάδια εξέλιξης και εκφράζεται με σεξουαλικοποίηση, με έμφαση σε ένα από τα συστατικά του σεξουαλικού ενστίκτου και με συνυπάρχουσα άρνηση του άγχους ευνουχισμού. Σημαντικές είναι και οι απόψεις του Λακάν, σύμφωνα με τις οποίες το πρόβλημα στην ψύχωση είναι πρόβλημα με το σημαίνον, τον λόγο. Η διαφοροποίηση της ψύχωσης από την νεύρωση ανάγεται σε άλλη οργάνωση του συμβολικού πεδίου, από την οποία προκύπτει διαφορετική υποκειμενική πρόσληψη της σκέψης και του σώματος. Με την εξέλιξη της δομικής θεωρίας και της θεωρίας των αντικειμενοτρόπων σχέσεων αναπτύχθηκε ο όρος της μεθοριακότητας βασικά από τον Kernberg σαν μία κατάσταση όπου υπάρχει λιγότερο συγκροτημένο εγώ από την νεύρωση και πιο ανώριμες άμυνες με προεξάρχουσα την σχάση - άμυνες που συναντούμε βασικά στις ψυχώσεις. Όμως, στην μεθοριακότητα διατηρείται ο έλεγχος της πραγματικότητας σε αντίθεση με την ψύχωση.

Η Εμπειρία Μου Από τη Σχέση Μεταξύ Ψυχώσεων και Οιδιποδείου Συμπλέγματος Παναγιώτης Σακελλαρόπουλος

Κατεξοχήν στο ψυχωσικό ασθενή το Οιδιπόδειο Σύμπλεγμα ανασυντάσσεται παρά λύεται. Κατά τη διάρκεια της ψυχοθεραπείας με ψυχαναλυτικό πρίσμα εμφανίζεται βαθμιαία παρακμή και ελάττωση των πλέον πρώιμων εκφάσεων του, όχι όμως επίλυσή του, όπως αυτή νοείται στη περίπτωση μιας θετικής έκβασης ψυχανάλυσης νευρωσικού ασθενή. Ως γνωστόν, το άτομο ξαναβιώνει στην εφηβεία τα οιδιποδειακά ψυχοσυγκρουσιακά του υπολείμματα και μάλιστα με ιδιαίτερη ένταση σε επίπεδο αντικειμενοτρόπων σχέσεων. Εκεί, εμφανίζεται μία τυπική σαθρότητα ταυτίσεων. Το ίδιο αντιμετωπίζουμε στη θεραπεία ψυχωτικών ασθενών. Αυτό συμβαίνει επειδή στη ψυχανάλυση των νευρώσεων και ψυχώσεων αν και συνυπάρχουν γενετικά και προ-γενετικά στοιχεία στις μεν πρώτες υπερτερούν τα οιδιποδειακά στις δε δεύτερες τα προ-οιδιποδειακά. Εξ ου και η διαφορά τεχνικής και θεραπευτικών αποτελεσμάτων στις δύο αυτές κλινικές καταστάσεις. Ως εκ τούτου, στη ψυχωσική δομή, η αντικειμενότροπος σχέση είναι δυαδικού χαρακτήρα ενώ στην νευρωτική δομή είναι τριαδικού χαρακτήρα. Εν γένει, η βιωματική αποδοχή του «τρίτου» αποτελεί το χαρακτηριστικό της υγιούς οργάνωσης του Οιδιποδείου Συμπλέγματος, πράγμα το οποίο είναι σχεδόν ανέφικτο στην ψύχωση αλλά επιδιωκόμενο κατά τη διάρκεια της θεραπείας ψυχαναλυτικού προσανατολισμού. Έτσι, σε επίπεδο Μεταψυχολογίας μπορούμε να δούμε τον ψυχωσικό ασθενή να οδηγείται σε ένα στάδιο με επίκτητα χαρακτηριστικά οιδιποδειοποίησης. Σε επίπεδο πραγματικότητας, η ψυχαναλυτική θεραπεία ψυχωσικού ασθενούς οδηγεί σε μείωση του άγχους, της επιθετικότητας και της αυτοκαταστροφικότητας. Σίγουρα κι αν ακόμη δεν μπορούμε να αλλάξουμε τη διάγνωση της σχιζοφρένειας στη πλειονότητα των περιπτώσεων μπορούμε να μεταβάλλουμε τη ποιότητα της ζωής του ψυχωσικού ατόμου.

Ψυχωτική Ρηχότητα και Νευρωτική Πληρότητα Ευτυχία Ύπαράκην

Εάν δεχτούμε τη νεύρωση σαν μία διαδικασία εσωτερικής διαμάχης μεταξύ του ενστίκτου αφενός και του φόβου της εξωτερικεύσής του από την άλλη, είναι εύκολο να καταλήξουμε στο ασφαλές συμπέρασμα ότι το προϊόν αυτής της διαμάχης θα είναι μία έκφραση ασυνέπειας, άρνησης και αμφιθυμίας. Η κατάσταση όμως αυτή - η οποία είναι άκρως συναισθηματική όταν ειπωθεί μέσα από το πρίσμα της οιδιποδειακότητας η οποία αναφέρεται σε εσωτερικευμένα αντικείμενα τα οποία έχουν λιβιδινικά επενδυθεί σε τεράστιο βαθμό από το υποκείμενο - είναι εντελώς διαφορετική από τη συναισθηματική κατάσταση της ψύχωσης. Στην περίπτωση της ψύχωσης δεν έχουμε μία σύγκρουση μεταξύ ενστίκτου και αμυνών. Στην εν λόγω κατάσταση το ένστικτο αποτελεί μονάχα το υπόβαθρο μιας βαθύτατης διαμάχης μεταξύ αμυντικών και αυτών που θα ονομάζαμε αντι-αμυντικών μηχανισμών (π.χ.σχάσεων, αρνήσεων και προβολών) έτσι ώστε να αναρωτιέται κανείς σε κλινικό επίπεδο πού τελικά να βρίσκεται η γνήσια ενστικτώδης διάσταση του υποκειμένου. Οι αμυντικές διαδικασίες του Εγώ όσες και όποιες κι αν είναι καταστρέφονται, κατατέμνονται, αναιρούνται και, εν τέλει, ελαχιστοποιούνται από τη μέγιστη αντιαμυντική διαδικασία τηςσχάσης υποβοηθούμενη από τη ναρκισσιστική εξιδανίκευση. Έτσι, δημιουργείται μία διαμάχη που θα την αποκαλούσαμε πόλεμο συναισθημάτων και αντι-συναισθημάτων. Αυτή η συγκυρία δημιουργεί ένα βαθύτατο αίσθημα κενότητας στο υποκείμενο σε αντιδιαστολή με τη βασανιστική συναισθηματική πληρότητα του νευρωτικού ασθενούς. Στην εργασία μου αυτή με κλινικά παραδείγματα θα προσπαθήσω να υπεισέλθω στο συναισθηματικό κομμάτι που χαρακτηρίζει τη νεύρωση και τη ψύχωση και το οποίο χρωματίζει τις δύο αυτές κλινικές οντότητες μ' ένα τόσο χαρακτηριστικό τρόπο.

17η Εισήγηση

Η Μετάβαση από την Ψύχωση σε Μία «Απλή» Νεύρωση

Κωνσταντίνος Τσώλης

Τα θέματα που άπτονται του εν λόγω τίτλου είναι θεωρητικά, κλινικά και τεχνικά. Όσον αφορά το θεωρητικό μέρος της παρούσης εργασίας, η κατάσταση της ψύχωσης είθισται να συγκρίνεται με την κατάσταση της παιδικής ψύχωσης, αν και κάτι τέτοιο από αμιγώς ψυχαναλυτική άποψη είναι αμφιβόλου αξίας με δεδομένο ότι μια ψυχωτική διεργασία η οποία δεν διέρχεται μέσω των εγωτικών λαβύρινθων είναι προφανώς αμφισβητήσιμη. Δοθέντος ότι η παιδική ηλικία ακόμη και στην καλύτερη περίπτωση δεν διαθέτει εγωτικό λαβύρινθο θα θεωρήσουμε ότι η ψύχωση αποτελεί το αποτέλεσμα μιας άκρως δυσλειτουργικής διεργασίας. Η περίπτωση του Schreber θα μπορούσε να μας διδάξει πολλά επ' αυτού. Κατ' ακολουθία με την ανωτέρω θεωρητική τοποθέτηση, η κλινική αντιμετώπιση της ψύχωσης αποτελεί αυτοτελή οντότητα μη σχετιζόμενη απαραίτητως με τραυματικά γεγονότα της παιδικής ηλικίας. Αυτό σημαίνει στην πράξη ότι η θεραπευτική αντιμετώπιση της κάθε είδους ψυχωτικής κατάστασης θα πρέπει να βρίσκει κάποιες εγωτικές περιοχές πάνω στις οποίες θα στηριχθεί προκειμένου να έχει θετικά αποτελέσματα. Η τεχνική αντιμετώπιση της ψύχωσης επί τη βάση των ανωτέρω βασίζεται στην αρχή της προς τα πίσω και εκ των υστέρων θεώρησης της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι ο ψυχαναλυτής επικεντρώνεται στα περισσότερα προφανή ψυχοπαθολογικά στοιχεία, ενθαρρύνοντας απαραίτητα την θεραπευτική συμμαχία με τον ασθενή, προτού μεταβεί στην ανάλυση των περισσότερων διαταρακτικών και παθολογικών σχηματισμών, σχάσεων και προβολών του ασθενούς. Η βαθμιαία και ταυτόχρονη αντιμετώπιση της ψυχωτικής κατάστασης στις ανωτέρω παραμέτρους επηρεάζουν και μετασχηματίζουν τις εγωτικές λειτουργίες μιας νευρωτικού τύπου διαταραχής, η οποία στη συνέχεια καθίσταται πολύ πιο συμβατή με την ανάλυση της μεταβίβασης.

Γραμματεία Ινστιτούτου:

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 77, ΑΘΗΝΑ, Τ.Κ. 106 78
ΤΗΛ. : 210 – 33 12 104 & FAX : 210 – 33 12 105
E-MAIL: info@psychoanalysis.edu.gr
<http://www.psychoanalysis.edu.gr>